

La guerra de Successió fou un conflicte internacional sorgit arran de la mort de Carles II, el darrer dels Àustries hispànics, a finals de 1700. Un conflicte en el qual les potències europees van veure l'oportunitat d'enfortir-se a costa del decadent imperi hispànic, amb l'atractiu domini colonial al fons. A escala hispànica, els territoris de la corona d'Aragó s'inclinaren, majoritàriament, pel candidat austríac, l'arxiduc Carles, sobretot per l'estès sentiment antifrancès congriat a les darreres dècades del segle XVII, fruit de les

diverses ocupacions del Principat per part de les seves tropes. Rebuig al qual cal sumar-hi l'efecte negatiu de la competència dels productes francesos des de 1659 i el temor a tota mena de canvis "a la francesa" (és a dir, de tarannà absolutista) en l'estructura política i territorial de la monarquia.

Tot i que Felip V, coronat rei, va jurar les Constitucions i va concloure Corts el 1702, cosa que no havien fet els Àustries en un segle, aviat s'organitzà un actiu partit austriacista. Els seus eixos vertebradors eren el constitucionalisme (és

L'11 de Setembre i l'aposta dels catalans

Què es debatia en aquesta guerra o per què els catalans, un cop abandonats pels aliats, van continuar lluitant? Són qüestions que continuen suscitant debat i que intentarem respondre.

Text de Joaquim Albereda

a dir, la defensa del marc jurídic propi, el qual oferia marges de participació als grups socials benestants i barreres al creixent poder dels reis, cosa que, per tant, beneficiava fins i tot els sectors populars, sobretot en el terreny de la fiscalitat i de la mobilització per a la guerra –problemes ben vius aleshores–, però també en el de la justícia) i un projecte econòmic dirigit per la burgesia dels negocis que propugnava un desenvolupament mercantil i industrial català (que perseguia, en paraules de Pierre Vilar, fer de Catalunya “una altra Holanda”). És per aquestes raons que el partit austriacista va veure en l'opció dinàstica dels Àustria –avalada, no ho oblidem per les potències mercantils amb règims parlamentaris: Anglaterra i les Províncies Unides– l'ocasió per fer prevaldre la seva idea política i econòmica de la monarquia hispànica. Carles III havia de ser el rei a la mesura dels catalans i per aquest motiu, i no per cap mena de devoció dinàstica, li van fer costat.

Un somni esvaït. Tanmateix hi ha dos fets cabdals que van precipitar el decantament dels catalans per l'arxiduc l'octubre de 1705 trencant, així, la fidelitat que havien jurat a Felip V. D'una banda, les promeses de suport militar i de respecte a les Constitucions de part dels aliats (pacte de Gènova) i la presència de la seva important flota davant Barcelona. De l'altra, el tarannà despòtic i repressiu amb què el virrei Velasco havia tractat els catalans entre 1704 i 1705, cosa que reforçà els pitjors presagis sobre el Borbó, alhora que donava ales als arguments dels partidaris de l'arxiduc.

La llarga guerra, la manca de coordinació dels aliats i els escassos recursos de Carles III, sempre supeditat als interessos britànics, van fer esvaïr el somni efímer d'un Carles III rei d'Espanya i amb ell els projectes de 1705. El 1707, després de la derrota dels aliats a Almansa i l'abolició de les llibertats dels valencians i aragonesos per Felip V, per *justo derecho de conquista*, els esdeveniments van fer un tomb inesperat. En endavant, els catalans sabien perfectament quina seria la seva sort si eren derrotats: la repressió humana i institucional era inevitable. Per aquesta raó, en el

tram final de la guerra es lluità amb l'objectiu prioritari de salvar les Constitucions, cosa que no volia dir combatre solament per Catalunya, sinó per les “lleis federals i fundamentals del regne d'Espanya”, tal com deien els resistents en una de les seves proclames, anomenada, significativament, “Despertador de Catalunya”, amb un contingut netament patriòtic.

Malgrat la signatura dels tractats d'Utrecht que posaven fi al conflicte bèl·lic, en els quals es confirmà l'abandó dels aliats, la Junta de Braços va decidir resistir el juliol de 1713. Les raons d'aquesta actitud temerària, enmig de fortes divisions i tensions socials entre els resistents, responen a dos fets: el primer i més evident, que no hi havia cap porta oberta a la negociació d'una rendició amb condicions acceptables perquè Felip V s'hi negava en rodó malgrat els consells en sentit contrari que li donava el seu avi Lluís XIV, molt més llest i experimentat que no pas ell. El segon, que els resistents confiaven que les pressions exercides pels aliats sobre Lluís XIV acabarien donant el seu fruit. De fet, a darrera hora, l'agost de 1714, en pujar al tron britànic Jordi I i un govern liberal, es van obrir noves expectatives, les quals es van traduir en mesures diplomàtiques favorables als catalans. Però ja era massa tard: Barcelona estava a punt de caure sota les tropes del duc de Berwick i la política de fets consumats s'imposà, malgrat que Felip V va estar intranquil uns mesos, fins i tot després de la caiguda de Barcelona.

Si tenim en consideració aquests darrers elements, la resistència heroica de 1714, qualificada a vegades d'irracional i de gairebé suïcida des d'una interpretació presentista, se'ns fa encara més comprensible.

En definitiva, si volem entendre l'ariscada aposta dels catalans en aquella guerra, no ho aconseguirem si hi intentem buscar una explicació en clau dinàstica. Tampoc l'entendrem des del prisma amb què analitza el conflicte una part de la historiografia espanyola (i neoespanyolista) que ho fa estrictament des del punt de vista del trencament de la fidelitat dels catalans envers Felip V i del càstig mereixedor d'aquesta rebel·lia.

Constitucionalisme o absolutisme.

La qüestió és molt més complexa. En aquella guerra s'hi van enfrontar dues concepcions polítiques i territorials. Una, la de la corona d'Aragó, que defensava un model polític fonamentat en institucions representatives (Corts, Generalitat, municipis) i en el constitucionalisme que va demostrar una gran vitalitat i un arrelament social que es va posar de manifest a les Corts de 1701 i de 1705, on es van aprovar mesures que incidien positivament en la vida econòmica i política del país. Era un model que partia d'una estructura territorial federal d'Espanya (mitjançant la idea de la unió horitzontal de corones). Com deia un dels resistents de Barcelona, el cavaller Francesc de Castellví *"eran estas naciones en el continente de la España distintas en leyes, costumbres, trajes y idiomas"*. L'altra, la felipista, que acabà imposant-se, implantà la versió més pura de l'absolutisme europeu, l'unitarisme i la centralització, i eliminà qualsevol vestigi de representació política.

Pretendre, com pretenen els apologetes dels Borbons –i del neoespanyolisme emergent–, que el 1714 Espanya avançava cap a la modernitat perquè s'havia unificat i s'havien liquidat les arcaïques, segons ells, estructures polítiques territorials, substituïdes per un sistema i un estat més eficaços és negar dues realitats incontestables: la primera, que els sistemes polítics representatius com el que va ser liquidat a Catalunya tenien molta més potencialitat "democràtica" –i, per tant, modernitzadora– que no pas l'absolutisme que s'implantà, en el qual els militars van passar a governar (millor dit, manar) els civils, trencant una trajectòria secular de participació política i creant-se un divorci evident entre societat i poder polític. La segona és que la uniformització, a més de fonamentada en la força i la repressió, ha estat nefasta i ha fracassat en tots els sentits. Com deia Ernest Lluch amb contundència –aquella que prové dels arguments i de la raó, no de la intransigència ni de la ignorància–, ha calgut esperar més de dos segles i mig perquè una idea d'Espanya semblant a la que proposaven els austriacistes vençuts fos reconeguda mitjançant la Constitució de 1978.

El gravat mostra la batalla d'Almansa, que tingué conseqüències malauradament decisives sobre la sobirania del País Valencià. El triomf dels de Berwick, el comandant de les forces de Felip V, va tenir igualment una gran repercussió sobre els Països Catalans en el seu conjunt.